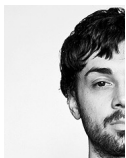

Prispeval Jernej Amon Prodnik
Torek, 05 Februar 2013 14:00

Vsem nam je dobro jasno, da med ozkim delom populacije, ki službuje v politiki, obstaja precej neznanja. Kot vsi ostali državljani tudi poklicni politiki ne morejo vedeti vsega. To se zdi samoumevno. Zavrlo svojega poklica, ki so si ga izbrali sami, bi seveda morali biti bolje informirani od preostale populacije, a glede na trenutne razmere v slovenski politiki se zdi, da je realnost nasprotna.

Posebej moteče je, da tudi politiki, ki svoje znanje in intelekt nadvse cenijo, ne poznajo nekaterih osnovnih kategorij, s katerimi operirajo v svoji vsakdanji govorici. Lahko bi torej vedeli vsaj to, česa ne vedo. Ena izmed takšnih kategorij, o kateri očitno ne vedo veliko, a jo zadnje čase zelo radi ponavljajo kot papige, je socializem (oziroma tisti in tisti *socialisti*). Stranke desnice v zadnjem času pod vplivom ameriških think-tankov oziroma miselnih trustov (v ZDA imajo dolgo zgodovino nasilja nad vsemi, ki mislijo izven okvirov ordo prosto-tržnega kapitalizma) na primer zelo rade mečejo v obraz nekaterim strankam levice, da so "socialistične". S tem v javnosti z intelektualno pomočjo iz tujine ustvarjajo govorico, ki uspešno usmerja delovanje našega političnega prostora.

Oznaka socializem, ki jo danes radi uporabljajo za nekatere stranke levice, nima popolnoma nič s tem, kar zgodovinsko in tudi analitično predstavlja kategorija "socializem". Stranke, ki jih danes imenujejo za "socialistične" so namreč v najboljšem primeru social-demokratske.

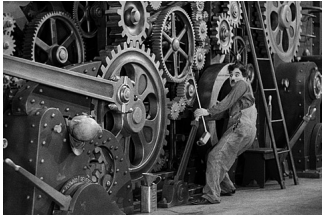
Od kje torej izhaja ta zmeda pri opredeljevanju?

Preden gremo bolj v detajle, je potrebno omeniti, da je ključen razlog brez dvoma v uporabi slamnatih argumentov. Nasprotniku očitaš nekaj, kar nikoli ni rekel oziroma njegov argument banaliziraš do te mere, da lahko potem ta nikoli izrečeni argument napadeš. Kategorijo "socialist" pod vplivom miselnih trustov v trenutno vladajočih strankah v Sloveniji uporabljajo izključno pejorativno. Biti socialist naj bi bilo namreč samo po sebi nekaj slabega, nekaj kar spada v preteklost in čemur se je zato potrebno v najboljšem primeru posmehovati, v najslabšem pa demonizirati.

Prispeval Jernej Amon Prodnik
Torek, 05 Februar 2013 14:00

Temelj za uporabo besede socializem je torej potrebno najti v zaničevanju nasprotnika in njegove (bojda zgodovinsko potrjene) zgrešene politično-ekonomske usmeritve. Gre za zavajanje, ker te stranke, kot bomo videli, ne zagovarjajo socialističnih principov. Prej nasprotno.

Vendar ne smemo spregledati tudi drugega pomembnega razloga: neznanje in zgodovinska ignoranca. Po vsej verjetnosti je to pri večini politikov enako pomemben dejavnik, kot poizkus zaničevanja, možno da celo pomembnejši (če jih morajo učiti ameriški miselni trusti). Politiki se zanašajo na kratek spomin volivcev, ampak nihče si ne bi mislil, da bodo imeli največji strankarski verniki tudi dejansko tako kratkega (to je: spomin).

Pa pogledjmo. Trenutno vladajoča stranka v Sloveniji, SDS, se je še nedolgo nazaj imenovala SDSS, torej Socialdemokratska stranka Slovenije. Izhajala je iz Socialdemokratske zveze Slovenije, ki je bila ustanovljena leta 1989, vodil pa jo je dr. Jože Pučnik. Gre za stranko, ki danes najbolj kriči o socialistih in to proti stranki, ki še *danes* v svojem imenu nosi besedo socialdemokratska, ki jo je nosila že pred tem, ko se je imenovala še ZLSD, torej Združena lista socialnih demokratov. Na ravni politično-ekonomske paradigmatike usmeritve sta obe stranki od osamosvojitve naprej *de facto* zagovarjali socialdemokratski program, zato je v obeh primerih bila oznaka "socialna demokracija" relativno primerna. V devetdesetih so v obeh strankah obstajale celo ideje, da bi se združili in bi iz dveh nastala ena, povezana socialdemokratska stranka. V času približevanja Slovenije Evropski Uniji sta obe stranki pričeli proces pridruževanja v evropske strankarske konstelacije. Tri temeljne strankarske povezave na ravni EU so socialdemokratska, liberalna in konservativna. Zaradi svoje politično-ekonomske usmerjenosti sta se obe stranki poizkusili pridružiti (levim) socialdemokratom, vendar eni izmed strank ta proces pridruževanja ni uspel, zato se je včlanila v konservativno EPP, torej Evropsko ljudsko stranko. V tem času se je v preimenovani stranki SDS, sedaj Slovenski demokratski stranki, pričel precej radikalen zasuk v desno na ravni politično-ekonomskega programa, ki je v resnici logično sledil siceršnji

Prispeval Jernej Amon Prodnik
Torek, 05 Februar 2013 14:00

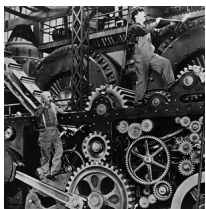
desničarski orientiranosti na ravni ideoloških (ne pa poprej tudi ekonomskih) vprašanj. Tudi ZLSD, sedaj SD, se je skupaj s Pahorjem na ravni politično-ekonomskega programa usmerjala v desno, v tako imenovano tretjo pot, s čimer je sledila Blairovim (Novim) Laburistom v Angliji in Clintonovim Demokratom v ZDA. Kakorkoli,

long story short

: ena izmed strank (SDS) se je v desno na ravni lastnega politično-ekonomskega programa obrnila radikalno in pričela zagovarjati politike, ki znižujejo davke in ustvarjeno družbeno bogastvo kanalizirajo v roke peščice, druga (SD) pa manj radikalno, a vseeno očitno, saj je pričela v program prevzemati neo-liberalne prvine. SDS je te prvine prevzela v celoti, a je imela že v svojem prvem vladnem mandatu težave z njihovo popolno implementacijo.

Dejstvo je, da je danes torej oznaka socialna demokracija v zgodovinski perspektivi sporna že v primeru SD, medtem ko je SDS niti ne uporablja več, te preteklosti pa niti ne omenja pretirano rada. S tem se je obenem SDS radikalno odmaknila tudi od linije, ki jo je zagovarjal njen ustanovitelj, dr. Jože Pučnik. Pučnik, na katerega se v stranki danes izjemno radi opirajo kot na moralno in idejno avtoriteto (za razliko od trenutne vrhuške stranke je on v Jugoslovanskem real-socializmu dejansko nasprotoval oblasti, ne pa ji asistiral), je bil skozi svoje celotno življenje socialni demokrat. Stranka na ravni politično-ekonomske usmeritve torej nima več prav veliko s svojim ustanovnim očetom, čeprav se z njegovimi načeli še zmeraj sklada na ravni ideološke usmeritve. Zabavno ali pa žalostno je, da s tem ko stranka črti socialno demokracijo s socializmom in jo z njim celo izenačuje, ne napada le svojih nasprotnikov z zgodovinsko neutemeljenimi ideološkimi oznakami, ampak dejansko napada tudi politično-ekonomska načela svojega ustanovitelja.

Ta kratek *šnelkurz* je bil potreben zaradi ohranjanja zgodovinskega spomina, ki je, kot je menil Max Horkheimer, vse, kar nam v tem svetu pozabe še preostane.

Vrnimo se torej k začetnemu vprašanju: Kakšna je torej razlika med socialno demokracijo in socializmom? Velika. Po drugi svetovni vojni so zahodnoevropske kapitalistične države kljub nekaterim pomembnim razlikam po vrsti zagovarjale social-demokratsko politično-ekonomsko družbeno usmeritev. Ta usmeritev je rezultirala v polni socialni državi (vsaj za polnopravne državljanke), ki je trajala do osemdesetih let dvajsetega stoletja (ta leta so bila "zlata leta" kapitalizma, pravijo nekateri zgodovinarji danes). Razlogov za to je bilo več, med njimi strah pred "rdečo pošastjo" na vzhodu, ki je kljub številnim negativnim platem delavcem omogočila

Prispeval Jernej Amon Prodnik
Torek, 05 Februar 2013 14:00

---

pravice, ki jih poprej nikoli niso uspeli uživati. Za delavski razred, ki je skozi konec devetnajstega in začetek dvajsetega stoletja pridobival na politični moči, so se pravice končno zdele dosegljive. Tej usmeritvi so bile zaradi vedno boljše organiziranosti delavstva zato prisiljene slediti politične in ekonomske elite na Zahodu; zanje je namreč obstajalo realno tveganje, da bo tudi v Zahodni Evropi prišlo do zasuka v realno obstoječi socializem, kar je bila še precej manj sprejemljiva opcija kot pa se odpovedati nekaterim privilegijem in plebsu dati koščke iz obložene mize. Tudi s konstantno pomočjo intervencij velikega brata iz one strani luže se je vzpon strankarskih delavskih gibanj v Zahodni Evropi zamejilo, po vzponu na oblast Thatcherjeve (VB) in nato Reagana (ZDA) pa se je pričel načrten napad na delavski razred in njegovo organiziranost. Čeprav sta tako SD kot SDS v devetdesetih torej zagovarjali social-demokratski politično-ekonomski program, le-ta v nobenem pogledu ni bil primerljiv s programi družbene redistribucije bogastva, ki so ga izvajale sicer *de facto* kapitalistične države še par desetletij nazaj. In podobno kot se je za Thatcherjevo dejalo, da je bil njen največji uspeh Blair, bi lahko za Janšo dejali, da je bil njegov največji uspeh Pahor. Očiten zasuk stran od načel socialne demokracije se je pri slednjem namreč pokazal v odprtem konfliktu s sindikati in v razdrtju klasičnega tripartitnega socialnega sporazuma (iskanje konsenza med državo, kapitalom oziroma evfemistično delodajalci in proletariatom oziroma evfemistično delojemalci); Pahorjeva vlada je te pogovore vodila celo precej slabše, kot jih vodi aktualna vlada (npr. pogovori o trgu dela in pokojninski zakonodaji).

Nikomur v dvajsetem stoletju seveda ni prišlo na pamet, da bi izenačil socialno-demokracijo s socializmom, kot to počnejo [politični idioti](#) danes. Med "socialnim" politično-ekonomskim programom in "socialističnim" programom namreč obstaja zgodovinsko gledano močno konfliktno razmerje. Ob tem je bistveno, da se je v smer socialne politično-ekonomske ureditve na prelomu iz devetnajstega v dvajseto stoletje usmerjala tudi konservativna desnica, na primer katoliški tabor, in niti približno samo levica, ki je bila v tem času bistveno bolj radikalna. Najlepši primer je bil Janez Evangelist Krek, politik izučen za duhovnika, ki je bil močno kritičen do pretirane gospodarske svobode in individualizma. Poudarjal je splošni blagor ter skupne pravice in dolžnosti, ki naj bi po njegovem izhajale iz naravnega (božjega) zakona. Čeprav je zagovarjal zasebno lastnino se je njegovo dojemanje razlikovalo od danes povsem dominantne liberalne percepcije (oziroma danes neoliberalne), saj se mu je zdelo neomejeno razpolaganje z zasebno lastnino povsem nedoumljivo. Pomembno je, tako Krek, da zasebna lastnina ne nasprotuje skupnemu blagru. Biti mora v službi celotne družbe: gospodarske združbe se morajo iz družb sebičnosti spremeniti v družbe vzajemnosti. Na praktični ravni so se ta njegova načela uveljavljala predvsem skozi zadružništvo, ki ima v mnogih državah po svetu še danes pomembno gospodarsko vlogo. To paradigmatsko usmeritev je ob koncu devetnajstega in v začetku dvajsetega stoletja vodila tudi Katoliška cerkev, ki je poizkušala na svojo stran pridobiti delavski razred, ki se je ob bogatenju peščice in enormnih družbenih razlikah počutil zmeraj bolj nepovezan z nauki Cerkve. Prvič je Cerkev ta načela objavila leta 1891, v encikliki *Rerum Novarum* (Nove Stvari), nato pa še leta 1931 v encikliki *Quadragesimo Anno* (Ob štiridesetletnici). V obeh se je Cerkev zavzela za socialni program, ki je postal kasneje pri strankah poznan pod imenom socialna demokracija, idejno pa ga je ločevala tako od komunizma in socializma na eni strani, kot od prosto-tržnega pohlepnega kapitalizma na drugi.

Analitično in tudi praktično social-demokratski program sobiva s kapitalistično ureditvijo, vendar izjemne deviacije kapitalizma, ki jih lahko posebej očitno spremljamo tudi danes, omejuje z redistribucijo družbenega bogastva. Povedano drugače: socialdemokratska paradigma je ena izmed možnih usmeritev znotraj še zmeraj kapitalističnega politično-ekonomskega sistema. Redistribucijo primarno opravlja prek davščin, precejšen del ključnih delov gospodarstva pa ohranja v javni (državni) lasti. Ta politično-ekonomska ureditev torej ohranja relativno obsežen javni sektor ali pa občuten del gospodarstva na kakšen drugačen način ločuje od kapitalističnega trga in blagovne menjave. Nekatera področja so namreč preveč pomembna, da bi se jih prepustilo trgu (najbolj očitno npr. telekomunikacijski ali bančni sektor, energetika itd.). Zaradi strukturnih omejitev, v katerih delujejo posamezni kapitali, namreč akterji na trgu ne morejo imeti za cilj nič drugega kot ekstrakcijo profitov (pri čemer ne gre za moralen argument, posamezni kapitalisti so zaradi konkurenčnega trga v to prisiljeni, v nasprotnem primeru bi propadli). To je za stabilen razvoj, od katerega bi nekaj imela celotna družba, seveda nesprejemljivo. Cilj držav je bilo vsaj na deklarativni ravni namreč blagostanje celotne družbe (z ohranitvijo razredne družbene delitve).

Torej: social-demokratski program dopušča zasebno lastnino in podjetniško iniciativo, proizvodna sredstva so delno v državni, večinsko pa v zasebni lasti, redistribucija pa se uvaja *a posteriori*

- torej naknadno, in sicer predvsem s progresivnimi davki. V Veliki Britaniji so na primer v času dolgoletne vladavine laburistične stranke najvišji dohodki v nekem obdobju bili obdavčeni s kar 96 odstotki. Pomembni deli proizvodnega sektorja so ostajali v javni lasti, v sedemdesetih so nacionalizirali celo podjetje Rolls Royce, ki v mnogih pogledih velja za ikono avtomobilske industrije. Kljub tem dejstvom danes seveda nihče ne pomisli, da bi Veliko Britanijo označeval za socialistično državo, saj je kljub temu skozi svojo zgodovino ostajala in ostaja kapitalistična država.

Prispeval Jernej Amon Prodnik
Torek, 05 Februar 2013 14:00

Celovita socialistična politično-ekonomska ureditev družbe po drugi strani predpostavlja podružbljanje (največkrat v obliki nacionalizacije) velike večine proizvodnih sredstev in tudi distribucijskih kanalov. Razlika med social-demokratskim javnim lastništvom nad proizvodnimi sredstvi in socialističnim lastništvom je v tem primeru predvsem kvalitativna; če je v primeru prve ureditve v javni lasti le del gospodarstva, največkrat tisti del, ki se dojema za najpomembnejšega (in sicer za funkcioniranje tržnega gospodarstva) pri drugi ureditvi to velja za večino gospodarstva. V ureditvi, kjer je velika večina proizvodnih sredstev v družbeni lasti, namreč ni potrebe po naknadni redistribuciji ustvarjenega bogastva prek davščin, saj je lastništvo nad proizvodnimi sredstvi in samim družbeno ustvarjenim bogastvom vsaj nominalno že

v lasti družbe (v resnici jo je v dvajsetem stoletju nadzorovala država, torej politična elita, čeprav to ni bila edina mogoča ureditev). Vsaj v teoriji v socialistični ureditvi tudi ne bi smela obstajati razredna delitev družbe (pri čemer opredeljujemo razred kot ekonomsko kategorijo). V social-demokratski ureditvi to seveda ne drži, še zmeraj namreč obstaja razred lastnikov proizvodnih sredstev in večinski razred, ki dela za mezdo. Deviacije trga, pretiran družbeni prepad, potencialne konflikte in sicer enormne neenakosti nato odpravlja država z omogočanjem dostopa do javnega izobraževanja, zdravstva, pokojnin itd., ki jih financira prek progresivnega obdavčenja.

Čeprav se mogoče zdi razlika med social-demokratsko in socialistično politično-ekonomsko ureditvijo na prvi pogled majhna, to ne bi moglo biti dlje od resnice. Določa namreč kako bo urejena materialna podstat določene družbe, kakšni bodo torej proizvodni odnosi v družbi in kakšna bo njihova ureditev. V primeru kapitalistične ureditve, čeprav je le-ta uravnavana prek socialdemokratskih načel, ima ključno vlogo pri tem kaj se bo proizvajalo in v kakšnih količinah, predominantno kapitalistični trg. V primeru socialistične ureditve so to politične odločitve. Glede na ne pretirano divjo, vseeno pa odločno privatizacijo, lahko tezo o tem, da je Slovenija še zmeraj socialistična država, prodaja le nekdo, ki je političen idiot ali pa namerno zavaja ljudstvo. Že samo stanovanjski sektor je bil v Sloveniji (z Jazbinškovim zakonom) skoraj takoj po osamosvojitvi prepuščen trgu, kar še danes nikakor ne velja za veliko večino zahodnoevropskih držav, kjer so s stanovanjsko politiko precej bolj previdni.

Že samo do sedaj očitana razdelitev nam daje jasno vedeti, kako neumne so v resnici ugotovitve določenega dela politike, da "je javni sektor prevelik, ker da nič ne dela", da je zasebni sektor tisti, ki naj bi ustvarjal bogastvo, javni sektor pa naj bi po drugi strani živel na njegovih plečih in tako dalje. Po tej logiki bi lahko javni sektor določili kar za "imaginarni" sektor (če se za zasebni sektor že uporablja izraz "realni" sektor) in to izključno zato, ker določeni deli gospodarstva v družbi niso prepuščeni tržni obravnavi. Samo tisto, kar naj bi delovalo v okvirih trga, naj bi torej prinašalo neko družbeno korist. V zgodovinski perspektivi bi ta precej neumna logika vodila v paradoks, po katerem socialistične države niso imele gospodarstev, kar je seveda neumnost brez primere. Imele so gospodarstva, ampak le-ta niso bila urejena

Prispeval Jernej Amon Prodnik
Torek, 05 Februar 2013 14:00

---

kapitalistično. Še bolj neumno so tovrstni komentarji izpadli nedavno tega v Sloveniji, ko je javni sektor demonstrativno stavkal. Ista politika, ki je en dan ugotavljala lenobo in nekoristnost javnega sektorja, je drugi dan ugotavljala, koliko ljudi naj bi bilo prizadetih zaradi stavke. Nekaj v tej logiki več kot očitno torej ne drži vode.

Stvar je precej preprosta: v družbi ustvarja bogastvo delo. Če se vrnemo k primerjavi med kapitalizmom in socializmom je jasno, da je razlika izključno v tem, da je v prvem primeru odločitev o tem, kam naj bi se v družbi vlagalo delo, prepuščena trgu, v drugem primeru pa gre za politično odločitev (zopet o tem, kam naj bi bilo v družbi vredno vlagati človeško delo). Možen je seveda zelo preprost preizkus: popolnoma prenehajmo vsi delati za en mesec in bomo videli kaj se bo zgodilo. Nekje sem namreč slišal, da bogastva ne ustvarja delo, ampak trg. O čem točno torej odloča trg? Krilatica, da so nekateri prepuščeni trgu in da ne morejo vsi delati v javnem sektorju zagotovo ne drži: v javnem sektorju lahko delajo vsi, takšni politično-ekonomski ureditvi pa pravimo socializem (s tem se ne opredeljujem za ali proti socializmu, ampak preprosto navajam dejstvo).

Prav tako ne držijo pogoste simplistične trditve, da zasebnemu sektorju prihodke določa *realnost trga*,

medtem ko javnemu sektorju plače določajo *predpisi*

. Politični dogovor, prek katerega se v javnem sektorju določajo plače, je rezultat razmerij moči. Ta razmerja moči sicer niso neposredno, vsekakor pa so vsaj posredno v veliki meri povezana s tem, kakšni bi bili dohodki neke skupine v javnem sektorju na trgu (najlepši primer so zdravniki; za zdravstvo in šolstvo gre, mimogrede, večina vseh izdatkov za javni sektor). Politični dogovor, ki je rezultat razmerij moči, je v tem pogledu v mnogih primerih blizu "realnosti", ki jo vidimo na trgu, čeprav jo v nekaterih primerih odslikava le deloma. V nekaterih primerih ta dogovor niti ne more odslikavati trga - razlog je preprosto v tem, da nekaterih funkcij, ki so nujno potrebne za reprodukcijo kapitalističnega sistema in torej tudi kapitalističnega trga, ne more opravljati sam trg (zelo očitno na primer uveljavljanje zakonodaje ali regulacija trgov).

Za razliko od zasebnega sektorja uslužbenci v javnem sektorju ne morejo imeti niti pretenzij po neskončni finančni akumulaciji, ker jim je to sistemsko onemogočeno. V socialdemokratski ureditvi se neskončna akumulacija zasebnega sektorja omejuje z progresivno obdavčitvijo, ki omogoča redistribucijo bogastva in dostop do osnovnih storitev tudi tistim delom družbe (veliki večini), ki v kapitalizmu nimajo v lasti proizvodnih ali distribucijskih sredstev. Velik del storitev, ki so sedaj pod okriljem javnega sektorja, bi bil za večino populacije dražji, če bi bile prenesene na trg, za mnoge pa bi postale kolikor toliko kvalitetne storitve pravzaprav nedosegljive (že danes kljub nominalno prostemu dostopu vedno večji del populacije nima več dostopa do zdravstva in visokega šolstva). Tako bi se že na tej ravni reproducirale družbene neenakosti, zdravje in znanje pa ne bi bila pravica, ampak privilegij tistih, ki si jih lahko privoščijo. In več denarja imaš, boljše storitve si lahko privoščiš, zato so razlike med razredi dolgoročno utrjene, družbeni prepad pa kvečjemu narašča.

Skratka, moja poanta je bila drugje: ko bo naslednjič kateri izmed politikov prodajal bučke o socializmu, ga vprašajte, zakaj nima pojma niti o osnovnih kategorijah politične ekonomije in zgodovine Evrope dvajsetega stoletja ... Pa vseeno odloča o naši skupni usodi.

- *Slike so iz Chaplinovega filma Moderni časi;*
- *Zadnji popravki v članku: 6.2. 2013, slovnica in slog.*